

CENTRUM STOSUNKÓW MIĘDZYNARODOWYCH
CENTER FOR INTERNATIONAL RELATIONS

MONITORING POLSKIEJ POLITYKI ZAGRANICZNEJ

WIZY DO USA MITY, FAKTY, REKOMENDACJE

KRYSTYNA IGLICKA

Od 11 września 2001 obserwujemy zaostrzoną politykę imigracyjną USA, która w dużej mierze nakierowała się na aspekt bezpieczeństwa wewnętrznego. Wzrost restrykcyjności w polityce migracyjnej powoduje na ogół spadek fali migrantów legalnych a wzrost migrantów nielegalnych (nielegalne przekraczanie granicy, nielegalna praca), którzy mimo restrykcji w polityce odpowiadają na stały się popyt ze strony gospodarki na tanią, cudzoziemską siłę roboczą. Tak jednak nie jest w przypadku migracji z Polski do USA.

Od rozszerzenia Unii Europejskiej w 2004 roku w przypadku migracji z Polski do USA obserwuje się następujące tendencje:

- utrzymującą się na przybliżonym poziomie od 1996 roku liczbę imigrantów legalnych
- spadek USA jako kraju migracji zarobkowej Polaków z miejsca drugiego (przed rozszerzeniem UE) na miejsce piąte.
- spadek atrakcyjności USA wśród ludzi młodych i wykształconych jako kraju zarówno migracji zarobkowej jak i osiedleńczej.
- przekraczanie odsetka odmów wiz nie-imigracyjnych powyżej limitu amerykańskiego (10%) w kilku regionach tylko, co powoduje, iż za błędy niewielu płacimy wszyscy.

MIGRACJE Z POLSKI DO USA – KONTEKST HISTORYCZNY

Wiele stereotypów dotyczących migracji ma swoje korzenie w postrzeganiu odpływów i przyływów ludnościowych jako migracji osiedleńczych. Emblematyczna sylwetka migranta z przełomu XIX i XX wieku to Europejczyk pokonujący Atlantyk w poszukiwaniu lepszego życia¹. Nigdy nie miał już powrócić do swojej ojczyzny. Dlatego też w większości z nas, zarówno badaczy jak i polityków, ciągle ukryte są stereotypy na temat migracji. Analizując je mówimy więc albo o „exodusie” (w przypadku państw wysyłających) bądź o „zalewie” (w przypadku państw przyjmujących).

Polska była i jest krajem intensywnej emigracji. Emigrację okresu powojennego można sklasyfikować jako emigrację bezpośrednie (wyjazdy z Polski za granicę – czasowe lub na stałe) oraz emigrację pośrednie, które dotyczyły tych, którzy nie mogli po wojnie wrócić do Polski i emigrowali z krajów, w których się aktualnie znajdowali².

Historia emigracji polskiej do USA ma długą tradycję. Pierwsze wiadomości o Polakach w Ameryce Północnej związane są z siedemnastowiecznymi dziejami tego kontynentu. Pierwsze dokładniejsze szacunki dotyczące liczby Polaków w USA dotyczą okresu sprzed I wojny światowej i mówią o około 3. milionach Polaków przebywających w USA³. Opisując emigrację z Polski do Ameryki⁴ rozróżniano

¹ Graham, H., 2004, 'Circular migration: Keeping Development Rolling'? Migration Information Source.

² Pilch, A. i M. Zgórniak, (red), 1984, Emigracja z ziem polskich w czasach nowożytnych i najnowszych, PWN, Warszawa.

³ Pilch A., 1988. Emigracja z ziem polskich do Stanów Zjednoczonych Ameryki od lat pięćdziesiątych XIX do r. 1918, [w:] Kubiak H., Kusielewicz E., Gromada (red.) Polonia

jej różne przyczyny i fale. Od emigracji chłopów ze wsi polskiej w latach 1890-1914, której motywy były czysto ekonomiczne, a która nazwana została emigracją „założycieli”, poprzez emigrację wojenną „żołnierzy” w latach 1944-1948, która charakteryzowała się stosunkowo wysokim poziomem wykształcenia.

Kolejne fale napływu do USA to fala „konsumentów” okresu lat 1950-1980, kierowana czynnikami czysto ekonomicznymi i fala lat 1980-1989 „solidarnościowców”, której motywy były mieszane: polityczno-ekonomiczne⁵.

Najnowsza fala obejmuje okres transformacji ekonomicznej, w trakcie której nadal dominujący typ odpływu stanowi emigracja rodzinna z powodów ekonomicznych.

Analizując rozmiary wychodźstwa polskiego z perspektywy historycznej i transatlantyckiej pisano⁶, iż już na przełomie XIX i XX wieku inaczej oceniano wyjazdy zarobkowe do Europy i do Ameryki. W tamtym okresie jednak mit Ameryki jako raju dla emigrantów tkwił bardzo silnie w świadomości mieszkańców ziem polskich. Co ważne, w skład tego mitu wchodziły zarówno czynniki ekonomiczne (wysokie zarobki), jak i moralne (etos pracy, purytyzm).

Wyjazdy migracyjne do Europy oceniane były zdecydowanie negatywnie. O wyjeżdżającym do Europy pisało się: „...luzem chodzący, dostaje się pod wpływ miejskiego proletariatu, z którym łatwo porozumieć się może”, bądź też: „...tam używali świata, nikt ich nie pilnował, nie było ani ojca ani matki, ani księdza, nikogo kogo trzeba by się bać...”⁷. W przeciwieństwie do wyjazdów europejskich, w Ameryce migrant „...jest zmuszony trzymać się swoich i podlegać ich kontroli, albo przynajmniej jest otoczony ludźmi gorliwie pracującymi i oszczędzającymi”⁸.

Mit Ameryki to również mit narodzin polskiego chłopca, który pozbył się syndromu „duszy pańszczyźnianej” z jego poczuciem „wartości społecznej i siłą, mit Polski chłopskiej, rzucony na ziemię Nowego Świata”⁹.

Należy pamiętać, że kształtowaniu mitu Ameryki, jako raju dla emigrantów, tworzących enklawy „swoich” sprzyjała i sprzyja nadal polityka imigracyjna USA, której jednym z istotnych komponentów jest łączenie rodzin¹⁰.

⁴ Mostwin D., 1991, *Emigranci polscy w USA*. KUL, Lublin; Mostwin D., 1999. *Rodzina przeszczepiona z perspektywy trzydziestu lat*, Archiwum Emigracji, z.2. Toruń.

⁵ Mostwin D., 1991, *Emigranci polscy w USA*. KUL, Lublin; Mostwin D., 1999. *Rodzina przeszczepiona z perspektywy trzydziestu lat*, Archiwum Emigracji, z.2. Toruń. Kubiak H., 1975, *Rodowód narodu amerykańskiego*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.; Walaszek A., 1994, *Światy imigrantów. Tworzenie polonijnego Cleveland 1880-1930*, 'Nomos', Kraków.

⁶ Bukraba-Rylska, I., 2007, 'Tradycje zarobkowych migracji ludności wiejskiej: rozmiary – kierunki', w: M.Wieruszewska (red), *Tu i tam. Migracje z polskich wsi za granicę*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, PAN, Warszawa.

⁷ Thomas, W.I. i F. Znaniecki (1976: 29), *Chłop polski w Europie i Ameryce*, LSW, Warszawa, cyt. na podstawie Bukraba – Rylska (2007:29), *Ibidem*

⁸ Bujak, F., (1903:101), *Żniąca. Wieś powiatu limanowskiego*, Gebether i s-ka. Poznań, cyt. na podstawie Bukraba –Rylska (2007:29), *Ibidem*.

⁹ Duda-Dziewierz, K.,(1938:152), *Wieś małopolska a emigracja amerykańska. Studium wsi Babica powiatu rzeszowskiego*. Polski Instytut Socjologiczny. Warszawa-Poznań.

MIGRACJE Z POLSKI DO USA – KONTEKST WSPÓŁCZESNY

W okresie lat 1990-tych ubiegłego stulecia migracje na ziemiach Polski spowodowane były głównie transformacją ustrojową i społeczno-gospodarczą, co spowodowało trwałe, jak się wtedy wydawało, zmiany w międzynarodowej mobilności ludności i powolne przekształcanie się Polski z kraju emigracji w kraj emigracji i imigracji¹¹.

Na początku XXI wieku ludność naszej części Europy w warunkach gospodarczych, związanych z pogłębiającymi się procesami integracji europejskiej i globalizacji, przechodzi kolejną intensywną falę migracji. Choć komponent imigracji jest już wyraźnie zarysowany w oficjalnych polskich statystykach to jednak czynnik emigracyjny zdecydowanie przeważa. To właśnie migracje, obok spadku liczby urodzeń, były drugim składnikiem ubytku rzeczywistego populacji Polski.

Po 1 maja 2004 roku obserwujemy nowe tendencje w przepływach ludnościowych na ziemiach polskich, związane głównie ze zmianą sytuacji geopolitycznej, która była motorem sprawczym tego, iż czynniki demograficzne, ekonomiczne i społeczne zaczęły działać w sposób mnożnikowy doprowadzając do jednej z największej fali migracji z Polski w okresie powojennym.

Najnowsze szacunki GUS mówią, iż w końcu 2006 roku poza granicami Polski – na emigracji czasowej – przebywało blisko dwa miliony obywateli naszego kraju, w tym ponad 1 600 tys. w Europie.

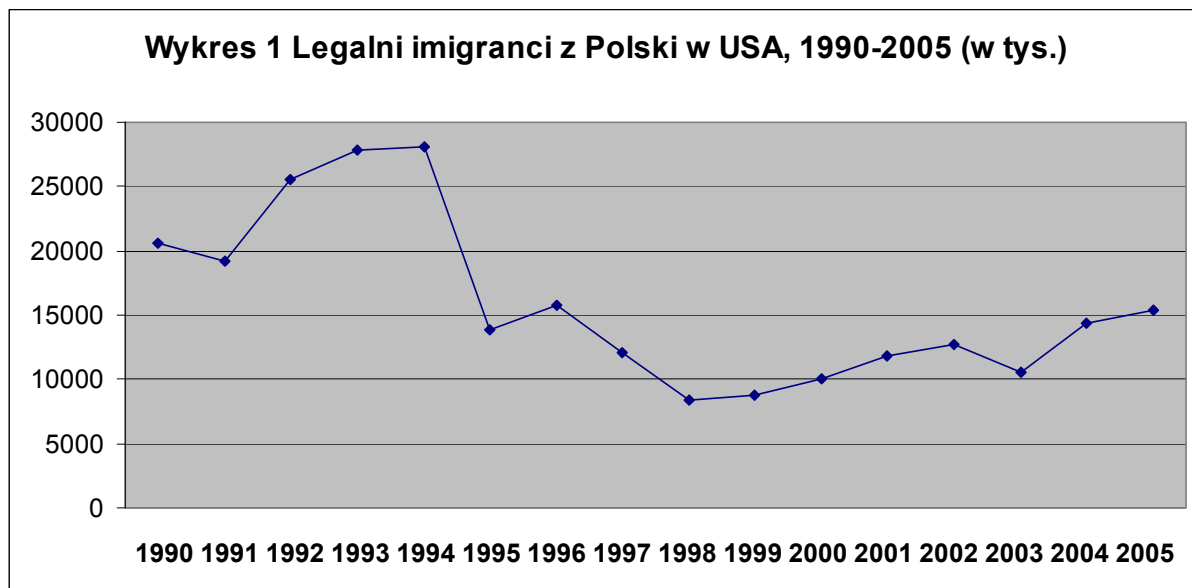
Zaostrzenie restrykcji w polityce migracyjnej na ogół łączy się ze spadkiem migracji legalnych a wzrostem migracji nielegalnych, odpowiadających na ciągle zapotrzebowanie rynków pracy na tanią, cudzoziemską siłę roboczą. Jednak restrykcyjna po 11 września 2001 roku polityka imigracyjna USA nie spowodowała takich tendencji w odpływie polskim do USA. W przypadku emigracji z Polski do USA obserwuje się obecnie:

- **utrzymującą się na przybliżonym poziomie od 1996 roku liczbę imigrantów legalnych**
- **spadek USA jako kraju migracji zarobkowej Polaków z miejsca drugiego (przed rozszerzeniem UE) na miejsce piąte.**
- **spadek atrakcyjności USA wśród ludzi młodych i wykształconych**

Poniższy wykres pokazuje fluktuującą liczbą legalnych imigrantów z Polski w okresie ostatnich piętnastu lat. Po okresie wzmożonej naturalizacji w pierwszej połowie lat 1990. (kiedy to wartości oscylowały pomiędzy 20 a 30 tys.), nastąpił wyraźny spadek liczby legalnych rezydentów (imigrantów) pochodzących z Polski. Wartości te utrzymywane są na dość stabilnym poziomie, oscylującym pomiędzy 10 a 15 tys.

¹⁰Slany, K., 1995, *Między przymusem a wyborem, Kontynentalne i zamorskie emigracje z krajów Europy Środkowo-Wschodnie, 1939-1989*, UJ, Kraków.

¹¹Iglicka, K., 2001, *Poland's Post-War Dynamic of Migration*, Aldershot, Ashgate.

Źródło: www.census.gov/compendia/statab/population/immigration

Z danych amerykańskiego biura do spraw imigracji wynika, że Polacy nadal tworzą skupiska etniczne. W roku 2005 bowiem na ogólną liczbę 15 352 legalnych imigrantów z Polski 5 626 zamieszkiwało stan Illinois, 3 106 stan New York a 1 705 stan New Jersey – czyli regiony, które tradycyjnie już od dwóch stuleci zamieszkiwane były przez imigrantów z Polski.

Rozszerzenie Unii Europejskiej w 2004 roku spowodowało również niezwykle istotne zmiany jakościowe w przepływach międzynarodowych. Poniższe dane (wykres 2), prezentujące zbiór przeszło 6 000 migrantów zarobkowych przebywających poza krajem do 12 miesięcy, utworzone na podstawie bazy BAEL¹², wskazują dobitnie, że kraje tradycyjnie przyjmujące największą liczbę polskich migrantów, to znaczy Niemcy i USA, przestały być liderami. Na pierwsze miejsce wysunęła się Wielka Brytania a **USA spadły z drugiego miejsca przed akcesją na miejsce piąte**¹³. **Jest to spadek znaczący zważywszy, że lider europejski tj. Niemcy przesunęły się tylko o jedną pozycję w dół.**

¹² Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności prowadzone przez GUS na potrzeby monitorowania rynku pracy od 1993 roku co kwartał.

¹³ Grabowska-Lusińska, I., M. Okólski, 2008, 'Migracja z Polski po 1 maja 2004 roku. Jej intensywność i kierunki geograficzne oraz alokacja migrantów na rynkach pracy krajów UE', OBM UW, *Prace Migracyjne* nr 31/91, Warszawa.

Źródło: Biuletyn Migracyjny, styczeń 2008, www.biuletynmigracyjny.uw.edu.pl

Do USA jeżdżą, naruszając prawo imigracyjne, głównie mieszkańcy trzech województw: małopolskiego, podkarpackiego i podlaskiego¹⁴, co powoduje, że w statystykach migracyjnych USA i w opinii polityków amerykańskich mamy cały czas do czynienia z ilościowo istotną, emblematyczną sylwetką polskiego migranta-chłopa z przełomu XIX i XX wieku, pokonującego Atlantyk w poszukiwaniu lepszego życia, który nie ma zamiaru powrócić do swojej ojczyzny.

Znana sentencja „są kłamstwa, okropne kłamstwa i są statystyki” (*“there are lies, damned lies and there are statistics”*)¹⁵, wydaje się mieć szczególne zastosowanie w przypadku statystyk migracyjnych dotyczących migracji z Polski do USA.

Według źródeł amerykańskich¹⁶, Stany Zjednoczone pozostają nadal atrakcyjną opcją jako kraj migracji zarobkowej dla Polaków, ale krąg atrakcyjności zawężił się do tych Polaków, którzy mają członków rodziny lub bliskich znajomych w USA. Typowy portret migranta zarobkowego z Polski w USA to, według źródeł amerykańskich: średni wiek, brak znajomości języka angielskiego i preferowanie pracy wśród polskiej społeczności w USA.

§UPADEK MITU AMERYKI

Tendencja spadku atrakcyjności USA jako kraju migracji obserwowana jest w skali globalnej od 2001. Pomiędzy 2001 a 2003 rokiem liczba przyznanych wiz studenckich spadła o 80 tys. (27 procent) a

¹⁴ Lorenz, W., 2008, *Jeździmy do Ameryki z wizami z winy trzech województw*, Rzeczpospolita, 5 marca.

¹⁵ Wallace, C., (2007:5), ‘New Patterns of East-West Migration’ w: T.van Naerssen i M. Van der Velde (red), *Migration in a New Europe: People, Borders and Trajectories*, IGU Home of Geography Publication Series.

¹⁶ Wystąpienie przedstawiciela ambasady amerykańskiej w dniu 17,01.2008r. na konferencji CSM-ISS UW, prezentującej wyniki badań CSM.

liczba wiz wydanych wykwalifikowanym pracownikom spadła o 60 tys. (co stanowiło równowartość również 27 procent)¹⁷.

Również ostatnie badania prowadzone przez Pew Hispanic Center pokazują, że polityka imigracyjna USA po 11 września 2001 roku przyniosła najmniej oczekiwane efekty: legalna migracja do USA spadła podczas gdy, w odpowiedzi na niesłabnące zapotrzebowanie na siłę roboczą ze strony gospodarki amerykańskiej, wzrosła migracja nielegalna głównie z Ameryki Południowej i Azji¹⁸.

Nie z powodu restrykcyjnej polityki imigracyjnej, ale z powodów ekonomicznych i zmian geopolitycznych tj. z powodu spadku kursu dolara w stosunku do polskiej złotówki i rozszerzenia Unii Europejskiej, atrakcyjność USA jako kraju migracji, zarówno osiedleńczej jak i zarobkowej, wśród młodych i wykształconych Polaków, spadła drastycznie.

W badaniach nad migracją zarobkową do USA¹⁹ młodzi ludzie podkreślali jednak również różnice kulturowe i negatywne stereotypy dotyczące Polaków w USA jako jeden z ważnych czynników, dla których nie mogliby się osiedlić w USA.

Inaczej ukształtowana historycznie sytuacja ekonomiczno-społeczno-kulturowa polskiej grupy etnicznej w USA i w krajach europejskich stanowić może również jeden z czynników upadku mitu Ameryki wśród młodych Polaków na początku XXI wieku w okresie głębokich przemian modernizacyjnych.

Wykształcenie wyższe stało się w okresie transformacji, dzięki wejściu na rynek usług edukacyjnych szkół wyższych prywatnych, dobrem szeroko dostępnym dla mieszkańców małych miast i wsi²⁰.

Młodzi mieszkańcy małych miast i wsi, zdobywający masowo w ostatnim okresie wyższe wykształcenie i którzy, oswoili się już w czasie studiów z wolnym życiem w wielkiej aglomeracji miejskiej, decydują się po 2004 roku na europejskie kierunki migracji niż na pobyt i pracę w USA, które ograniczają się w dużej mierze do ciasnych i kontrolujących kręgów diaspory polskiej.

Spadek atrakcyjności USA jako kraju migracji wśród ludzi młodych i wykształconych podkreślają również oficjalne dane dotyczące wydawanych wiz. Z programu Work & Travel, który umożliwia studentom pracę i pobyt/podróżowanie po Stanach Zjednoczonych w okresie wakacyjnym do czterech

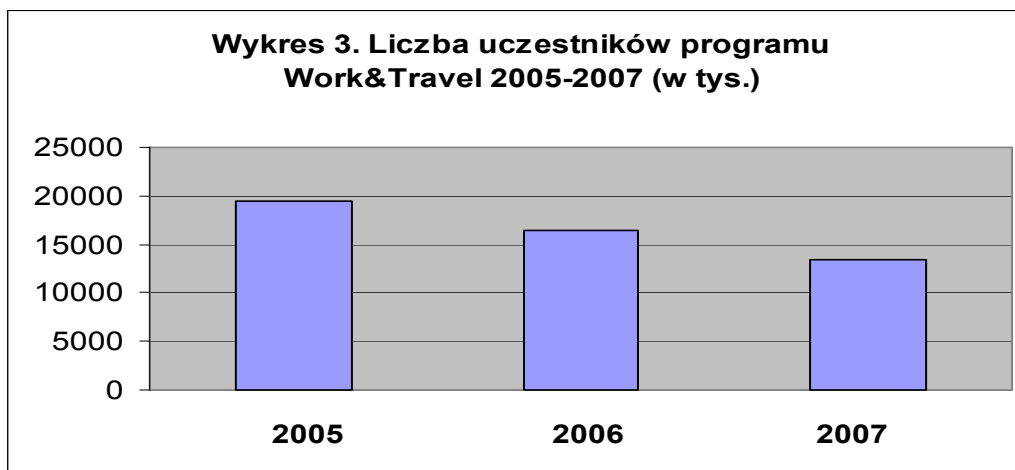
¹⁷ Wucker, M., 2006, National Security and Noncitizens in the United States after 9/11, w: K. Iglicka (red), *Immigration Policies and Security*, CSM, Warszawa.

¹⁸ Witt, A., 2006 (:11), 'Challenges in the Area of Immigration, Integration and Security', w: K. Iglicka (red), *Immigration Policies and Security*, CSM, Warszawa .

¹⁹ Analiza CSM (www.csm.org.pl) Nr 08/07 Krystyna Iglicka, Badanie nad migracjami zarobkowymi z Polski po 1 maja 2004 roku do USA

²⁰ W okresie ostatnich 15 lat, liczba studentów zdobywających wyższe wykształcenie wzrosła w całym regionie środkowo-europejskim co spowodowało, iż odsetek studentów w EU-15 jest obecnie niższy niż odsetek studentów w nowych państwach członkowskich. Szerz. Zob. Weizsacker, J., 2006, 'Welcome to Europe: A European Blue Card Proposal' w: K.Gmaj i K. Iglicka (red), *Brain Drain or Brain Gain – a Global Dilemma*, CSM, Warszawa.

miesiące, w roku 2007 skorzystało tylko 13 500 studentów. W 2006 roku było to 16 500 studentów podczas gdy w 2005 19 500²¹. Tak więc w okresie dwóch ostatnich lat obserwowaliśmy przeszło 40% spadek liczby uczestników programu (zob. wykres 3).

Źródło: Bielecki, 2008

²¹ Bielecki, J. *Polacy nie śnią już o Ameryce*, Dziennik, 30.01. 2008

REKOMENDACJE

Ponieważ najnowsze analizy trendów migracyjnych z Polski do USA wskazują, że gest zniesienia wiz przez stronę amerykańską miałby dla Polaków charakter bardziej symboliczny niż praktyczny:

- **Zniesienia wiz nie należy łączyć z negocjacjami o charakterze o wiele ważniejszym dla Polski takim jak bezpieczeństwo militarne czy tarcza antyrakietowa.**

Ponieważ jednak za błędy niewielu rzeczywiste koszty ponoszą wszyscy, słuszne wydaje się przeciwdziałanie takiej sytuacji nie w ramach negocjacji ale w ramach własnych możliwości organizacyjnych.

Pożądane więc byłoby rozważenie:

- współdziałania stowarzyszeń polonijnych, przedsiębiorców pochodzenia polskiego w regionach największych skupisk polonijnych z polskimi władzami szczebla samorządowego reprezentującego obszary o największym odsetku odmów wiz amerykańskich w ramach zorganizowanej akcji przeciwko „wykroczeniom w prawie imigracyjnym USA”.
- Wyrażenie publicznie poparcia dla skutecznego nakładania przez władze USA kar na przedsiębiorców, korzystających z nielegalnej pracy Polaków.
- przeprowadzenia kampanii propagandowej wśród Polonii pod hasłem np. *„Ja nie zatrudniam na czarno”*.
- prowadzenia akcji informacyjnej na terenie Polski we współdziałaniu konsulatów amerykańskich, celem której będzie wskazanie województw, w których odsetek odmów wiz pokazuje wskaźnik poniżej 10%. Akcja taka miałaby, naszym zdaniem, charakter mobilizujący te regiony, w których wskaźnik zdecydowanie przekracza 10%.

Z dobrą wolą traktujemy oświadczenia konsularnych władz amerykańskich, że odmowy związane są wyłącznie z podejrzeniem o intencje nielegalnego przedłużania pobytu oraz podjęcia pracy ‘na czarno’. Jednakże ponieważ wiele stereotypów dotyczących migracji z Polski kształtowało się pod wpływem innych niż obecnie obserwowane zachowań i postaw migracyjnych Polaków, w związku z tym:

- Należy rozważyć możliwość wprowadzenia instytucji monitoringu odmów, do której Polacy, którym odmówiono wydania wizy amerykańskiej, mogliby się nie tyle odwoływać, co mieć możliwość przeprowadzenia dłuższej rozmowy bądź opisu swojej sytuacji.

Krystyna Iglicka - ekonomista i demograf społeczny, profesor w Wyższej Szkole Handlu i Prawa im. R. Łazarskiego. Ekspert rządu polskiego ds. polityki migracyjnej. Była wykładowcą na kilku amerykańskich i europejskich uniwersytetach. W latach 1999-2000 stypendystka Fulbrighta na University of Pennsylvania. W latach 1996-1999 koordynator Polish Migration Project w School of Slavonic and East European Studies, University College London. Współredaktor m.in. książek: *The Challenge of East-West Migration for Poland* (wraz z Keith Sword), Macmillan, London-New York 1999 oraz *From Homogeneity to Multiculturalism: Minorities Old and New in Poland* (wraz z F.E.I. Hamilton), UCL Press, London 2000. Autorka monografii *Poland's Post-War Dynamic of Migration*, Ashgate, Aldershot 2001. Opublikowała przeszło 20 artykułów o tematyce migracyjnej w czasopiśmie naukowych w Polsce, USA i Wielkiej Brytanii

CENTRUM STOSUNKÓW MIĘDZYNARODOWYCH (CSM) jest niezależnym, pozarządowym ośrodkiem analitycznym zajmującym się polską polityką zagraniczną i najważniejszymi dla Polski problemami polityki międzynarodowej. Podstawowym zadaniem Centrum jest monitorowanie aktualnej sytuacji międzynarodowej ze szczególnym uwzględnieniem polityki zagranicznej Polski oraz innych państw mających bezpośredni wpływ na pozycję międzynarodową RP. Szczególny nacisk CSM kładzie na problematykę integracji europejskiej, relacji transatlantyckich z USA oraz stosunków z Niemcami z jednej strony, a z drugiej z Rosją, Ukrainą, Białorusią i z innymi państwami położonymi na wschód od Polski.

W tym celu CSM prowadzi projekty badawcze, organizuje liczne konferencje i seminaria, przygotowuje raporty i analizy, publikuje artykuły i książki. Centrum utrzymuje kontakty merytoryczne z czołowymi ośrodkami badawczymi w dziedzinie stosunków międzynarodowych, w państwach członkowskich Unii Europejskiej, w USA, Rosji, Ukrainie, Japonii, Chinach i wielu innych krajach. Działalność CSM ma charakter analityczno-edukacyjny. W ciągu ponad 11-letniej działalności zbudowaliśmy skuteczne forum dla debaty nad polityką zagraniczną z udziałem polityków, urzędników państwowych i samorządowych, przedsiębiorców, dziennikarzy, naukowców, studentów, jak też przedstawicieli wielu innych organizacji pozarządowych. W ten sposób przyczyniamy się do upowszechniania nowoczesnego myślenia o stosunkach międzynarodowych.

CSM współpracuje z Ministerstwem Spraw Zagranicznych, Ministerstwem Obrony Narodowej i Ministerstwem Gospodarki, jak również z komisjami Spraw Zagranicznych Sejmu i Senatu RP. Projekty badawcze oraz konferencje CSM finansowane były m.in. przez: MSZ, UKIE i MON, Fundację im. Stefana Batorego, Fundację Współpracy Polsko-Niemieckiej, a także przez Komisję Europejską i fundacje zagraniczne: Fundację Forda, Fundację McArthura, German Marshall Fund of the US, Fundację Konrada Adenauera i Fundację im. Roberta Boscha.

Zarząd CSM: Prezesem Centrum Stosunków Międzynarodowych jest Eugeniusz Smolar. Członkami Zarządu są ponadto prof. Jerzy Kranz oraz dr Janusz Onyszkiewicz, wiceprzewodniczący Parlamentu Europejskiego.

Założycielem i pierwszym Prezesem CSM był Janusz Reiter, obecny Ambasador RP w USA, wcześniej Ambasador RP w RFN.

„Monitor Polskiej Polityki Zagranicznej” CSM dostępny jest na stronie internetowej: www.csm.org.pl. Osoby zainteresowane regularnym otrzymywaniem „Monitora Polskiej Polityki Zagranicznej” pocztą elektroniczną prosimy o przesłanie swoich danych na adres info@csm.org.pl lub faksem +48 22 646 52 58.

CENTRUM STOSUNKÓW MIĘDZYNARODOWYCH
CENTER FOR INTERNATIONAL RELATIONS

ul. Emilii Plater 25

00-688 WARSZAWA

tel.: (+48 22) 646 52 67, 646 52 68

fax: (+48 22) 646 52 58

e-mail: info@csm.org.pl

www.csm.org.pl